

การสร้างสรรคศิลปกรรมเมืองเชียงแสนบนพื้นฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อรองรับ มหกรรมศิลปกรรมร่วมสมัยนานาชาติไทยแลนด์ เชียงราย 2023

Chiang Sean Fine Arts Creativities based on Local History
for Thailand Biennale, Chiang Rai 2023

สมหวัง อินทร์ไชย^{1*} / อากิสรา พลนรัตน์²

Somwang Inchai¹ / Aphisara Bholnarattana²

^{1,2} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57100

^{1,2} Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University,
Chiang Rai 57100 Thailand

* Corresponding author E-mail: thaicru1@hotmail.com

Received: Oct 24, 2024

Revised: Nov 27, 2024

Accepted: Dec 4 2024

Abstract

This research aimed to 1) analyze and synthesize Chiang Sean history, and 2) create contemporary art from Chiang Sean history. The research procedure was as follows; study Of Chiang Sean history from primary sources such as legend and secondary sources of the analytical history, analysis and synthesis the historical data to make local history of Chiang Sean paintings, verification of the data by the experts, artists, and historical academics by using focus group.

The results of the research revealed that the analyzed and synthesized Chiang Sean history for painting started from Lawajakkaraja Kingdom in 639 (B.E. 1181) to the present. The paintings were presented in 5 eras as follows: The first era of Lawajakkaraja Kingdom history from 638 to 1259 (B.E. 1181 – 1802) was presented in six paintings; the second era of King Mangrai history from 1259 to 1557 (B.E. 1802 – 2100) was presented in twenty-six paintings, the third era of being colonized by Myanmar from 1558 to 1774 (B.E. 2101 - 2317) was presented in four paintings; the fourth era of being part of Siam from 1804 (B.E. 2347) to the change from the absolute monarchy to be democracy with the King as Head of State in 1932 (B.E. 2475) was presented in eight paintings; the fifth era of the era after the announcement of the change of government from 1933 (B.E. 2476)

to the end of the seventh National Economic and Social Development Plan in 1996 (B.E. 2539) was presented in three paintings and the sixth era of the contemporary history from 1997 (B.E. 2540) to the present was presented in three paintings.

Four guidelines for the selection of the story of Chiang Sean local history for painting which was related to the creativity of historical wisdom concept as follows: 1) The data were directly and indirectly related to Chiang Sean, 2) the data were supported by the empirical evidence and the answers could be described, 3) The data could respond to the research objectives, and 4) The data was related to the culture and art of Chiang Sean.

The production of the historical paintings of Chiang Saen City is done in 2 formats: 1) Acrylic technique on canvas, size 45 x 60 cm., is a contemporary artwork, using a variety of colors according to the story that is told, with only one artist creating it. 2) Acrylic technique on canvas, size 42 x 86 cm., is a contemporary Lanna style artwork, using the canvas as a blood red base color, and the picture is gold, with many artists creating it. The style of the painting is appropriate for the storytelling style. The artist took the original picture to paint on the wall in the local area of Chiang Saen, and the creation by many artists is a contemporary Lanna style art painting, so it is the style selected to produce all 50 paintings.

50 paintings and Chiang Sean history data were presented in the art exhibition in the community to support creative tourism and the creative economy for the community with the benefit of the success of local businesses and the prosperity of the local community.

Key words: Fine Arts Creativities, Chiang Sean Fine Arts, Local History

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มีจุดประสงค์ คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน และเพื่อสร้างสรรค์งานศิลปกรรมร่วมสมัยจากข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน มีขั้นตอนการศึกษา ประกอบด้วย ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนจากเอกสารปฐมภูมิประเภทตำนาน พงศาวดาร และเอกสารทุติยภูมิประเภทงานประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ นำข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจัดทำภาพจิตรกรรมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสน ตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปิน นักวิจัย และนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โดยวิธีการประชุมแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัย พบว่า

ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ สำหรับจัดทำภาพจิตรกรรมประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน เริ่มตั้งแต่ยุคราชวงศ์ลวจักรราช พ.ศ. 1181 ถึง ปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น 5 ช่วงตามยุคสมัย ได้แก่ ช่วงที่ 1 ยุคราชวงศ์ลวจักรราช พ.ศ. 1181 - 1802 จำนวน 6 ภาพ, ช่วงที่ 2 ยุคราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1802 - 2100 จำนวน 26 ภาพ, ช่วงที่ 3 ยุคเป็นเมืองขึ้นของพม่า พ.ศ. 2101 - 2317 จำนวน 4 ภาพ, ช่วงที่ 4 ยุคเป็นส่วนหนึ่งของสยาม 2347 ถึงยุคการเปลี่ยนการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พ.ศ. 2475 จำนวน 8 ภาพ,

ช่วงที่ 5 ยุคหลังการประกาศการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2476 ถึงปีสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2539 จำนวน 3 ภาพ และช่วงที่ 6 ยุคประวัติศาสตร์ร่วมสมัย พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน จำนวน 3 ภาพ

แนวทางการคัดเลือกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่ มาจัดทำภาพจิตรกรรมสัมพันธ์กับแนวคิดกระบวนการสร้างสรรค์องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ 4 ประการ คือ 1) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงใหม่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม 2) เป็นข้อมูลที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับและสามารถอธิบายให้คำตอบได้ 3) เป็นข้อมูลที่ตอบจุดมุ่งหมายงานวิจัย และ 4) เป็นข้อมูลที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมและแหล่งศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่

การจัดทำภาพจิตรกรรมประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ได้จัดทำ 2 รูปแบบ คือ 1) เทคนิคสีอะคริลิกบนผ้าใบ ขนาด 45 x 60 ซม. เป็นงานศิลปะร่วมสมัย ใช้สีที่หลากหลายตามเรื่องราวที่ปรากฏ โดยมีศิลปินผู้สร้างสรรค์เพียงคนเดียว 2) เทคนิคสีอะคริลิกบนผ้าใบ ขนาด 42 x 86 ซม. เป็นงานศิลปะลายคำล้านนาร่วมสมัย คือ ใช้สีพื้นผ้าใบเป็นสีแดงเลือดนก ภาพเป็นสีทอง โดยมีศิลปินผู้สร้างสรรค์หลายคน รูปแบบภาพจิตรกรรมที่เหมาะสมกับลักษณะการเล่าเรื่อง ศิลปินนำภาพต้นแบบไปวาดบนกำแพงในเขตพื้นที่เมืองเชียงใหม่ และการสร้างสรรค์โดยศิลปินหลายคน คือ ภาพจิตรกรรมแบบศิลปะลายคำล้านนาร่วมสมัย จึงเป็นรูปแบบที่ได้รับการคัดเลือกสำหรับจัดทำภาพจิตรกรรมทั้ง 50 ภาพ

การนำภาพจิตรกรรม จำนวน 50 ภาพ และข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่คืนสู่ชุมชนในรูปแบบนิทรรศการทางศิลปะ จึงเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์แก่ชุมชน มีจุดหมายปลายทางที่ผลประโยชน์ด้านธุรกิจท้องถิ่น และความร่มรวยของชุมชน

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์ศิลปกรรม, ศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

บทนำ

เมืองเชียงใหม่ถือเป็นกลุ่มเมืองโบราณที่อยู่ในพื้นที่ราบลุ่มเชียงใหม่ บริเวณหุบเขาทางตอนเหนือสุดของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางของแคว้นโยนหรือโยนกนคร เมืองเชียงใหม่จึงเป็นเมืองที่สำคัญยิ่งเมืองหนึ่งในอาณาจักรล้านนาในอดีตและในจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา การเมืองการปกครอง การศาสนา ศิลปกรรม ศิลปวัฒนธรรม และความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มากมาย

บริเวณเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียงได้ปรากฏหลักฐานร่องรอยการอาศัยอยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่อดีต เริ่มต้นจากกลุ่มชนสังคมาส์ตว์ (Hunting Period) หรือเรียกว่า สมัยหินเก่าและสมัยหินกลาง (อายุราว 15,000 – 7,000 ปี) ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเร่รอนและล่าสัตว์เป็นอาหาร จากนั้นจึงค่อยพัฒนาเข้าสู่สังคมเกษตรกรรม (Village Farming Period) หรือเรียกว่า สมัยหินใหม่ (อายุราว 7,000 – 3,000 ปี) เริ่มเพาะปลูก ประกอบอาหาร มีการเลี้ยงสัตว์ ผลิตและใช้ภาชนะดินเผาแบบหยาบๆ รวมตัวเป็นชุมชนค่อนข้างถาวร ก่อตั้งบ้านเรือนรวมเป็นบ้านเล็กเมืองน้อยตามที่ราบริมน้ำหรือเนินดินใกล้แหล่งน้ำ (Thammapreechakorn et al., 1996, pp. 7 – 9) ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ออกเป็น 2 ช่วงเวลาด้วยกัน คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มเชียงใหม่ ปรากฏอยู่ในตำนาน พงศาวดาร และเอกสารโบราณ เช่น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนาน

เมืองโยนคนกรไชยบุรีศรีช้างเผือก ดำเนินมาสิบหนวัติ และพงศาวดารโยนก เป็นต้น มีการกล่าวย้อนเวลากลับไปในยุคบรรพกาลของชุมชนในบริเวณนี้หลายพันปี แต่ที่ชัดเจนตรงกันเกือบทุกฉบับมีการระบุปี พ.ศ. คือ การเริ่มต้นของราชวงศ์ละแวกราช ประมาณ พ.ศ. 1180 เป็นต้นมา หรือราวพุทธศตวรรษที่ 12 ราชวงศ์ลาวจักรราชขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวางในรัชสมัยขุนเจือง กษัตริย์ลำดับที่ 19 ราวพุทธศตวรรษที่ 17 ได้ขยายอาณาเขตทางทิศตะวันออกถึงเมืองแกว (เวียดนามทางตอนเหนือ) จนกระทั่งเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ในพุทธศตวรรษที่ 19 พระญามังรายโอรสของลาวเม็งได้ครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา ในปี พ.ศ. 1802 เสด็จมาสร้างและสถาปนาเมืองเชียงรายในปี พ.ศ. 1805 หลังจากนั้น ได้ขยายอำนาจเข้าสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน สถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานีของราชอาณาจักรล้านนาในปี พ.ศ. 1839 (Ongsakun, 2018, pp.33-43)

ในพุทธศตวรรษที่ 19 (พ.ศ. 1870) เมืองเชียงแสนได้รับการสถาปนาขึ้นใหม่บนพื้นที่ของเมืองโบราณเดิม โดยพระญาแสนภู กษัตริย์ราชวงศ์มังราย ลำดับที่ 3 (พ.ศ. 1868-1877) ปรากฏหลักฐานในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์และพงศาวดารโยนก การสร้างเมืองเชียงแสนมีเป้าหมายเพื่อป้องกันศึกด้านเหนือ เพราะเชียงแสนตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงและใช้แม่น้ำโขงเป็นปราการเมืองตามธรรมชาติ ตัวเมืองมีขนาดกว้าง 700 วา ยาว 1,500 วา มีป้อมรายล้อมเมือง 8 แห่ง เมืองเชียงแสนมีอาณาเขตติดต่อกับเมืองรอบ ๆ คือ เมืองเชียงราย เมืองฝาง เมืองสาด เมืองเชียงตุง เมืองเชียงรุ่ง และเมืองเชียงของ (Pharattanapanyathera, 1967 : 107) เมืองเชียงแสนจึงเป็นศูนย์กลางของเมืองตอนบน โดยมีหน้าที่ควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ ที่เป็นเมืองบริวาร หลังจากรัชสมัยของพระญาแสนภูแล้ว ก็มีกษัตริย์ราชวงศ์มังรายอีกหลายพระองค์มาครองเมืองเชียงแสน ทั้งในฐานะของเมืองหลวง เมืองลูกหลวง และเมืองบริวารของอาณาจักรล้านนา เมืองเชียงแสนดำรงความสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่าน ศูนย์กลางการค้าขายของหัวเมืองตอนบน และยังเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนา ปรากฏเหตุการณ์การเผยแพร่พุทธศาสนานิกายเถรวาทที่ถิลิ่งกวางค์ การทำสังกรรมอุปสมบทกุลบุตรที่เกาะดอนแท่น การสร้างวัดวาอารามทั้งภายในเมืองและนอกเมืองหลายครั้งหลายแห่งด้วยกัน (Thammapreechakorn et al., 1996, p. 14) จนกระทั่งอาณาจักรล้านนาถูกพม่ายึดครองตกเป็นเมืองขึ้นในปี พ.ศ. 2101

เมื่อล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าแล้ว เมืองอื่นๆ รวมทั้งเมืองเชียงแสนก็ตกเป็นเมืองขึ้นไปด้วย แต่เมืองเชียงแสนกลับเป็นเมืองสำคัญทางยุทธศาสตร์ โดยฝ่ายพม่าอาศัยเมืองเชียงแสนเป็นศูนย์กลางราชการ บางยุคสมัยที่ล้านนาแข็งเมืองเพื่อปลดปล่อยอำนาจจากพม่า (พื้นมาน) หรือกองทัพจากล้านช้างกรุงศรีอยุธยา หรือในสมัยกรุงธนบุรี ก็มุ่งยึดเมืองเชียงแสน เพื่อยึดครองล้านนาตะวันออก แสดงให้เห็นว่าตลอดระยะเวลาที่พม่าปกครองล้านนา เมืองเชียงแสนเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญมาตลอด (Sirichai, 2018, pp. 26 - 28) แต่น่าเสียดายที่ตลอดระยะเวลา 200 กว่าปี ที่ถูกพม่ายึดครอง ทำให้การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมน้อยมากจนเกือบไม่มี เพราะเป็นผลมาจากบ้านเมืองอยู่ในภาวะสงคราม

ในปี พ.ศ. 2347 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ พระยายมราช ยกกองทัพร่วมกับกองทัพเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ เจ้าอุปราชเมืองเชียงใหม่ เจ้าเมืองนครลำปาง และเจ้าเมืองนครน่าน ขึ้นมาขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงแสน หลังจากไล่พม่าออกไปได้สำเร็จแล้ว ได้กวาดต้อนผู้คนประมาณ 23,000 คน โดยแยกไปไว้ในหัวเมืองต่าง ๆ คือ เวียงจันทน์ เชียงใหม่ ลำปาง และน่าน ส่วนที่เหลือให้ร่วมเดินทางไปกับกองทัพสยามแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้ชาวเชียงแสนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลเส้าให้ จังหวัดสระบุรี และที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี (Thammapreechakorn et al., 1996, p. 15) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2412 ชาวพม่า ชาวไทลื้อ และชาวไทเขิน จากเมืองเชียงตุงอพยพรอบครัวประมาณ 3,800 คนมา

อยู่ที่เมืองเชียงแสน แต่ก็ถูกเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ร่วมกับกองทัพลำปางและลำพูนขับไล่ออกไปได้ในปี พ.ศ. 2417 (Phraya Prachakitkarajak (C. Bunnag); 1973, pp. 503 – 504) ทำให้เมืองเชียงแสนต้องร้างผู้คนอีกครั้งหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2424 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอินต๊ะ นาราชภร จากเมืองลำพูน ลำปาง และเชียงใหม่ ประมาณ 1,500 ครัวเรือน ไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเพื่อฟื้นฟูเมือง เชียงแสน และพระราชทานบรรดาศักดิ์เจ้าอินต๊ะเป็น “พระยาราชนครินทร์” ตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงแสน ต่อมา ในปี พ.ศ. 2437 โปรดเกล้าฯ ให้จัดระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้น เมืองเชียงแสน จึงถูกรวมเข้ากับเมืองเชียงราย เมืองฝาง แม่สรวย เวียงป่าเป้า เชียงของ เชียงคำ เมืองพะเยา แม่ใจ และ ดอกคำใต้ รวมเข้าเป็น “มณฑลพายัพ” ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย (Thammapreechakorn et al., 1996, p. 16) ในปี พ.ศ. 2442 ได้ย้ายที่ทำการเมืองมาตั้งที่ตำบลกาสา อำเภอแมจัน (เมืองเชียงแสนดำรงฐานะเป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนหลวง) ต่อมา เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2500 กิ่งอำเภอเชียงแสนหลวงได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอเชียงแสน ขึ้นกับจังหวัดเชียงราย (Ruangkhan, 1970, pp. 8 – 9) เมืองเชียงแสน จึงได้รับการพัฒนาในทุกมิติในฐานะอำเภอที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย แหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และแหล่งศิลปกรรมต่างๆ ที่ถูกทอดทิ้งชำรุดทรุดโทรม ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ ไม่ว่าจะเป็นกำแพงเมือง ประตูเมือง ป้อมค่าย คูเมือง พระเจดีย์ต่างๆ วิหาร อุโบสถ และพระพุทธรูปองค์สำคัญ ทั่วเมืองเชียงแสน

หลักฐานทางด้านโบราณคดี ตำนาน พงศาวดาร และประวัติศาสตร์ ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ได้ชี้ชัดถึงความยิ่งใหญ่และความสำคัญของพื้นที่ทางวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน เป็นบริเวณที่มีเมืองโบราณตั้งอยู่มากมาย ได้แก่ เมืองโบราณเชียงแสน และในบริเวณลุ่มแม่น้ำกก Valliphodom (2002, p. 144) พบเมืองโบราณ คือ เมืองเชียงแสนน้อยหรือเวียงปรีกษาตั้งอยู่ใกล้ๆ บริเวณสบกก เป็นเมืองที่มีวัดและโบราณวัตถุหลายแห่ง นอกจากนี้ ยังมีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญๆ หลายแห่ง เช่น แหล่งโบราณคดีเกาะดอนแท่น แหล่งโบราณคดีสุวรรณโคฒาคำ เป็นต้น แหล่งศิลปกรรม เช่น เจดีย์องค์ประธานวัดป่าสัก เป็นเจดีย์ทรงปราสาท ยอดทรงระฆังแบบห้ายอด มีลวดลายปูนปั้นที่สวยงามและสมบูรณ์ที่สุดในเขตภาคเหนือ เจดีย์หลวง เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ฐานสูงแปดเหลี่ยม เป็นเจดีย์องค์ใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงแสน พระธาตุจอมกิตติ เป็นเจดีย์ทรงปราสาท ยอดทรงระฆัง เป็นต้น ส่วนศิลปวัตถุที่มีความงดงามยิ่งใหญ่อีกเช่นกัน ได้แก่ พระเจ้าทองทิพย์ พระพุทธรูปแบบล้านนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย พระเจ้าล้านทอง พระพุทธรูปตระกูลช่างเชียงแสน หรือเรียกว่าตระกูลพระสิงห์ แบ่งออกเป็นพระสิงห์หนึ่ง พระสิงห์สอง และพระสิงห์สาม เป็นต้น

อำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน จึงมีความสำคัญมากอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ความอลังการของแหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี และแหล่งศิลปกรรม ทำเรือพานิชย์ เมืองเชียงแสน ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ความรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรม และความงดงามของแหล่งธรรมชาติ การสืบค้นรากเหง้าความเป็นมาของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะ สามารถสร้างความผูกพันและจิตสำนึกให้र्मพลังแก่คนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการนำเสนอเรื่องราวในประวัติศาสตร์เป็นตัวเดินเรื่อง นำไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นการต่อยอดสู่การสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น ผ่านการท่องเที่ยว ตามแนวคิด การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

ประกอบกับในปี พ.ศ. 2566 สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย (สศร.) กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมมหกรรมศิลปกรรมร่วมสมัยนานาชาติ Thailand Biennale, Chiang rai 2023

ต่อจากจังหวัดกระบี่และจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นมหรทรมศิลปกรรมร่วมสมัยนานาชาติ ที่จะจัดทุก 2 ปี เพราะจังหวัดเชียงรายมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน ทั้งความงดงามจากธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และที่สำคัญมีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมร่วมสมัยของศิลปินเชียงรายทุกสาขา ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด นอกจากนี้ การแสดงศิลปกรรมร่วมสมัยนานาชาติ Thailand Biennale, Chiang rai 2023 ยังเป็นการสร้างรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น กระตุ้นเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การผลิตและจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม เกิดเป็นมวลเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในระดับประเทศได้อย่างต่อเนื่อง ตอบสนองนโยบาย “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ของรัฐบาล ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อันเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับโลกมากยิ่งขึ้น

การนำเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ถอดเนื้อหาที่เป็นเพียงนามธรรม มาถ่ายทอดเป็นงานจิตรกรรมที่เป็นรูปธรรมบนผ้าใบ (Canvas) ร้อยเรียงเรื่องราวตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน โดยศิลปินเชียงราย ซึ่งคณะผู้วิจัยนำกระบวนการสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อย (Focus Group) แบบ 3 เล้า คือ ปรชาญและผู้รู้ในท้องถิ่น ศิลปินผู้สร้างสรรค์งานจิตรกรรม และคณะผู้วิจัย มาใช้ทุกขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสน 2) การจัดทำภาพร่างเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสน 3) การนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ด้วยงานจิตรกรรมบนผ้าใบ ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ คณะผู้วิจัย ได้มุ่งหมายที่จะนำภาพจิตรกรรมที่จัดทำบนผ้าใบจัดแสดงนิทรรศการภายในชุมชนเมืองเชียงแสน ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน เป็นรูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปกรรมร่วมสมัยในชุมชนท้องถิ่น สำหรับรองรับกิจกรรมมหรทรมศิลปกรรมร่วมสมัยนานาชาติ Thailand Biennale, Chiang rai 2023 และ จะทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนท้องถิ่นเชียงแสนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน
2. เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปกรรมร่วมสมัยจากข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. การเลือกพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ เขตพื้นที่ชุมชนอำเภอเชียงแสน และบางส่วนของอำเภอแม่จัน และอำเภอแม่สาย ซึ่งเป็นเขตพื้นที่รอยต่อทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย
2. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารชั้นต้นหรือเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) และเอกสารชั้นรองหรือเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ประเภท ตำรา งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ 2) ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม 3) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นและนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา และศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) เอกสารโบราณล้านนา (จารึก พับสา โปทาน) เอกสาร ตำรา งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ และ จดหมายเหตุ 2) แบบสัมภาษณ์ (Interviews) จำนวน 2 ชนิด

ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interviews) และ แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) 3) แบบสังเกต (Observation) จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ แบบสังเกตมีส่วนร่วม (Participant Observation) และ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) 4) แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และ 5) แบบบันทึกการจั่วเวทีเสวนา (dialogue)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย และ การสรุปผลการเก็บข้อมูลวิจัยในแต่ละรูปแบบ

5. การตรวจสอบข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาแล้ว เพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูล และความถูกต้องข้อมูล

6. วิธีการจัดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ในพื้นที่เป้าหมาย มีขั้นตอนดังนี้

1) การนำข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชียงแสนที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว เข้าสู่กระบวนการสนทนากลุ่มย่อยโดยตัวแทนของผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปิน และนักวิจัย เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องกับเอกสารชั้นต้นและชั้นรองที่ได้ศึกษาแล้วเป็นการตรวจสอบข้อมูลครั้งที่หนึ่ง 2) นำข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชียงแสน ที่ผ่านการตรวจสอบโดยกระบวนการสนทนากลุ่มแล้ว จัดทำแนวคิดเพื่อทำภาพร่างศิลปกรรมเมืองเชียงแสน แบ่งออกเป็น 6 ช่วง คือ (ก) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนยุคเริ่มต้นของราชวงศ์ลาวจักรราช (ข) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนยุคราชวงศ์มังราย (ค) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนยุคเป็นเมืองขึ้นของพม่า (ง) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนยุคเป็นส่วนหนึ่งของสยาม (จ) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนยุคหลังการประกาศการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และ (ฉ) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนร่วมสมัย 3) นำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสน และรูปแบบการสร้างสรรค์ศิลปกรรมเมืองเชียงแสนบนพื้นฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยจัดทำด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นการตรวจสอบข้อมูลครั้งที่สอง 4) จัดทำเอกสารข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน ภาพร่างกิจกรรมประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน จำนวน 50 ภาพร่าง 5) นำภาพที่จัดทำร่างเรียบร้อยแล้วจำนวน 50 ภาพ มาเรียบเรียงเป็นเอกสารพร้อมคำอธิบายเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 6) เข้าสู่กระบวนการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นการตรวจสอบข้อมูลครั้งที่สาม และ 7) นำเสนอเอกสารข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน ภาพร่างกิจกรรมประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน จำนวน 50 ภาพร่างต่อชุมชนท้องถิ่นในเขตเทศบาลเวียงเชียงแสน และเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน

7. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ได้แก่ 1) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชียงแสน 2) วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารและงานวิจัย และจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดประชุมระดมความคิดเห็น 3) วิเคราะห์ผลงานนวัตกรรม คือ ภาพจิตรกรรมประวัติศาสตร์บนผ้าใบโดยใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสนเป็นฐาน และ 4) นำเสนอผลการศึกษาวิจัย

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. ประยุกต์ใช้ทฤษฎีด้านมานุษยวิทยาเชิงประวัติศาสตร์ (Anthropology and History theory) ตามแนวคิดของ สุเทพ สุนทรภะสัช (2548) โดยศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชียงแสนตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างมานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ประวัติศาสตร์จะศึกษาพิจารณาข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตทางสังคมที่อยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ (Conscious Expression of Social Life)

ส่วนมานุษยวิทยาทำการศึกษาหาความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานทางด้านจิตใต้สำนึก (Unconscious Foundations) ต่าง ๆ ของชีวิตทางสังคม ดังนั้น จึงเป็นการศึกษาสังคมมนุษย์ในอดีต ที่แสดงพฤติกรรม (Behavior) ออกมา โดยผู้หนึ่งหรือสังคมนั้นจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ย่อมทั้งร่องรอยให้สืบค้นจากปัจจุบัน ย้อนไปในอดีตได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local History) โดยมุ่งสนใจศึกษาชุมชนท้องถิ่น (Local Communities) ซึ่งถือว่าเป็นตัวตนทางสังคม (Social Entities) และศึกษาเนื้อหาสาระที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาประวัติศาสตร์สังคม (Social History) สิ่งทีคณะผู้วิจัยเน้นเป็นพิเศษสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้แก่ แผนภูมิทางด้านเวลา (Time Scheme) และการลำดับเหตุการณ์ (Chronology) ของตัวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่ ดังนั้น จึงเป็นการมุ่งศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงตามลำดับเวลา (Diachronic) มากกว่าศึกษาโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในขณะเวลาหนึ่ง (Synchronic) โดยเฉพาะการเน้นกาลเวลาและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ เพราะสังคมมนุษย์ที่อยู่ต่างสมัยและต่างพื้นที่ก็มีความแตกต่างกัน ตามแนวคิดของ Eawsriwong & Phattiya (1982, pp. 10 – 11) คือ ปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้แต่ละสังคมซึ่งอยู่ต่างท้องถิ่นที่และต่างสมัยกัน มีลักษณะเฉพาะของตนเองนี้ เรียกว่า “เวลา” ในทางประวัติศาสตร์ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นการศึกษาอดีตของสังคมมนุษย์นั้น จึงมิใช่ศึกษาว่าสังคมมนุษย์เป็นอย่างไรในอดีต แต่หมายถึงการศึกษาสังคมมนุษย์ที่ตั้งอยู่และพัฒนาไปท่ามกลาง “เวลา” หรือท่ามกลางปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ของสังคมนั้น “เวลา” หรือปัจจัยที่แวดล้อมสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งกับที่ แต่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอมา ความสนใจศึกษาอดีตของสังคมมนุษย์โดยมองจากด้านของ “เวลา” หรือ “ยุคสมัย” เช่นนี้ อาจเรียกว่า มิติของเวลา

สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น คือ การรื้อฟื้นอดีตให้ได้ภาพใกล้เคียงความเป็นจริงนั้น จำเป็นต้องกระบวนการค้นหาความรู้และนำเสนอตามหลักการของวิชาที่นำเชื่อถือและได้รับการยอมรับ ซึ่งจำต้องผ่านระเบียบวิธีที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Saksung (2011, pp.8-10) ที่นำเสนอขั้นตอนการศึกษาที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดเป้าหมายการค้นคว้า 2) การค้นหาข้อมูลประเภทต่าง ๆ 3) การแสวงหาความหมายคุณค่าและความสัมพันธ์ของข้อมูล และ 4) การอธิบายให้ได้คำตอบ

3. ทฤษฎีการสร้างสรรคงานศิลป์ (The Theory of Art Creation) ซึ่ง Pidokrat (2019) ได้นำเสนอทฤษฎีการสร้างสรรคงานศิลป์ โดยมีหลักคิด 2 ประการ คือ 1) หลักมิติการสร้างสรรคงานศิลป์ เป็นมุมมองที่มีทิศทางมุ่งให้เกิดมิชชั่นด้วยการตรึงตรงความเป็นภูมิปัญญาของสมบัติศิลป์ในช่วงกาลปัจจุบัน ของผู้สร้างสรรคไปสู่ความเป็นมรดกภูมิปัญญา มุมมองการสร้างสรรคงานศิลป์นี้เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย 5 ประการ ได้แก่ (ก) การสร้างสรรคงานศิลป์เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ (ข) การสร้างสรรคงานศิลป์เกิดขึ้นจากบุพพภูมิของมวลจิตนาการ (ค) การสร้างสรรคงานศิลป์เกิดขึ้นจากการต่อยอดบุพพภูมิด้วยกระบวนการวิจัยแสวงผล (ง) การสร้างสรรคงานศิลป์เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มในมุมมองที่ตีก่อเกิดสมบัติศิลป์ของมนุษยชาติ และ (จ) การสร้างสรรคงานศิลป์เกิดขึ้นเป็นภูมิสมบัติศิลป์ที่แสดงถึงความถึงพร้อมของมนุษย์ แล้วสืบทอดไปเป็นมรดกภูมิปัญญาทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ 2) วิถีลักษณะการสร้างสรรค คือ อาการของคุณสมบัติที่มีความเหมาะสมสอดคล้องและส่งผลต่อการสร้างสรรคงานศิลป์ รากฐานหรือพื้นภูมิงานสร้างสรรคเป็นส่วนสำคัญในการคิด เกิดจิตนาการ สิ่งเหล่านี้เป็นนามธรรมที่นำไปสู่ชิ้นงานรูปธรรม จำแนกออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ (ก) วิถีชน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และกระบวนการทางวัฒนธรรม มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการสร้างสรรคงานศิลป์ (ข) ปัจจัยภายในด้านความเชื่อ ศาสนา ความศรัทธา ความรัก มีผลต่อการสร้างสรรค

งานศิลป์ (ค) ปัจจัยภายนอกด้านวิถีโลกาภิวัตน์ การแพร่กระจายทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม มีผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลป์ (ง) การสร้างสรรค์งานศิลป์สามารถเรียนรู้ สะสมความรู้ ถ่ายทอด ริเริ่มขึ้นใหม่ และพัฒนาต่อยอดได้ และ (จ) คุณค่าของการสร้างสรรค์งานศิลป์ขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ทาง ศิลป์ของผู้รับรศิลป์

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญสัมพันธ์กับนิเวศวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ แหล่งโบราณสถานและโบราณคดี ประเพณี พิธีกรรม ชุมชน และความหลากหลายผู้คน เป็นต้น จึงได้กำหนด ช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ เริ่มตั้งแต่ยุคทิวทัศน์นคร (เมืองเงินยาง) ในปีพ.ศ. 1181 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นของราชวงศ์ลวจักรราช และเป็นต้นตระกูลของพระญามังรายและราชวงศ์มังราย เป็นยุค ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการสร้างบ้านแปงเมืองของผู้คนในพื้นที่ราบลุ่มเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การจัดทำแนวคิดเพื่อทำภาพร่างประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยได้แบ่งประวัติศาสตร์เมือง เชียงแสนออกเป็น 6 ช่วง เพื่อนำมาจัดทำภาพร่างประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ จำนวน 50 ภาพ โดยจัดทำในรูปแบบของงานจิตรกรรมบนผ้าใบ

แนวทางการคัดเลือกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่ มาจัดทำภาพจิตรกรรมสัมพันธ์กับแนวคิดกระบวนการสร้างสรรค์องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ 4 ประการ คือ 1) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงใหม่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม 2) เป็นข้อมูลที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับและสามารถอธิบายให้คำตอบได้ 3) เป็นข้อมูลที่ต่อบจุดมุ่งหมายงานวิจัย และ 4) เป็นข้อมูลที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมและแหล่งศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ สำหรับแนวทางการคัดเลือกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่ มาจัดทำภาพร่างในลักษณะภาพจิตรกรรมบนผ้าใบ จำนวน 50 ภาพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 1181 - 1802) กำหนดเหตุการณ์เริ่มตั้งแต่ยุคเริ่มต้นการก่อตั้งราชวงศ์ลวจักรราช โดยมีพระญาลาวจงเป็นปฐมกษัตริย์ ในปีพ.ศ. 1181 จนถึงกษัตริย์ราชวงศ์ลวจักรราช ลำดับที่ 24 คือ พระญาลาวเม็ง จำนวน 6 ภาพ

2) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 1802 - 2101) ยุคราชวงศ์มังราย เริ่มตั้งแต่พระญามังรายครองราชย์ ณ เมืองทิวทัศน์นคร ในปีพ.ศ. 1802 เป็นกษัตริย์ลำดับที่ 25 ของราชวงศ์ลวจักรราช ต่อมา พระองค์เสด็จมาสร้างเมืองเชียงใหม่ทางทิศใต้ฝั่งแม่น้ำกก เมื่อ 26 มกราคม พ.ศ. 1805 จึงถือได้ว่าเป็นปีแห่งการเฉลิมปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์มังราย ในยุคสมัยต่อมา มีกษัตริย์ราชวงศ์มังรายครองราชย์ต่อ ๆ กันมาอีก 15 พระองค์ 16 รัชกาล จนถึงยุคตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าในปีพ.ศ. 2101 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 296 ปี จำนวน 26 ภาพ

3) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2101-2347) ยุคเป็นเมืองขึ้นของพม่า ตั้งแต่สมัยพระเจ้าบุเรงนอง ราชวงศ์ตองอู เจ้าฟ้าเมืองหงสาวดี ในปีพ.ศ. 2101 ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงศ์ จนถึงปีพ.ศ. 2347 ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าปดุง ราชวงศ์คองบอง (อลองพระญา) ของพม่า และตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ราชวงศ์จักรี และรัชสมัยของพระเจ้ากาวิละ ราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 246 ปี จำนวน 4 ภาพ

4) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน ช่วงที่ 4 (พ.ศ. 2318–2475) ยุคเป็นส่วนหนึ่งของสยาม เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2318 หลังเหตุการณ์พระญาเจ้าบ้านบุญญาร่วมกับเจ้ากาวิละเข้าสวามิภักดิ์สมเด็จพระเจ้าตากสิน พระเจ้ากรุงธนบุรี เพื่อให้กองทัพสยามช่วยขับไล่กองทัพของพม่าให้พ้นจากล้านนา จนถึงปีพ.ศ. 2475 ปี การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ 1) พ.ศ. 2318–2440 ช่วงเป็นประเทศราชของสยาม และ 2) ช่วงเป็นส่วนหนึ่งของสยาม พ.ศ. 2440–2475 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 157 ปี จำนวน 8 ภาพ

5) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน ช่วงที่ 5 (พ.ศ. 2475–2539) หลังจากการประกาศยกเลิกระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลในมณฑลพายัพ ทำให้เมืองต่าง ๆ กลายเป็นจังหวัดและอำเภอ ในที่สุด และเรียกดินแดนล้านนาแต่เดิมว่า “ภาคเหนือตอนบน” ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์แทน โดยอำเภอเชียงแสน เป็นเพียงอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ในเขตภาคเหนือตอนบน แบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 สมัย คือ สมัยที่ 1 : สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2476–2503) ในสมัยนี้มีการตราพระราชบัญญัติการบริหารราชการแผ่นดินพ.ศ. 2476 แบ่งการบริหารราชการเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น สมัยที่ 2 : สมัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504–2539) อำเภอเชียงแสน เข้าสู่ยุคการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคใหม่อย่างแท้จริง ตั้งแต่ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) จนถึงฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2539) รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 43 ปี จำนวน 3 ภาพ

6) ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน ช่วงที่ 6 (พ.ศ. 2540–ปัจจุบัน) เป็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2540 ปีประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จนถึงปัจจุบัน จำนวน 3 ภาพ

2. ผลการวิเคราะห์การสร้างสรรคงานศิลปกรรมจากข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน เป็นลักษณะการนำข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชียงแสน ที่ผ่านการตรวจสอบโดยกระบวนการสนทนากลุ่มแล้ว จัดทำแนวคิดเพื่อทำภาพร่างแบบจิตรกรรมบนผ้าใบ จำนวน 50 ภาพร่าง โดยใช้แนวคิดการสร้างสรรคงานศิลปะ 2 ประการ คือ หลักมิติการสร้างสรรคงานศิลป์ และ หลักวิถีเอกลักษณ์การสร้างสรรค สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้การสร้างสรรคงานศิลปกรรมจากเรื่องราวในประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน โดยการจัดทำในรูปแบบงานจิตรกรรมบนผ้าใบ

รูปแบบการวิเคราะห์การสร้างสรรคงานศิลปกรรมร่วมสมัยจากข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน คณะผู้วิจัยได้นำเรื่องราวที่ได้คัดสรรตามแนวคิดกระบวนการสร้างสรรคองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ 4 ประการ คือ 1) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงแสนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม 2) เป็นข้อมูลที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับและสามารถอธิบายให้คำตอบได้ 3) เป็นข้อมูลที่ตอบจุดมุ่งหมายงานวิจัย และ 4) เป็นข้อมูลที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมและแหล่งศิลปกรรมเมืองเชียงแสน โดยร่วมกันพิจารณาเรื่องราวและหาจุดเด่นเพื่อมาจัดทำภาพจิตรกรรม ตามลำดับขั้นตอน ได้แก่

1) พิจารณาหาจุดเด่นของเรื่องราวที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสนนั้น จะพิจารณาร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปิน นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และนักวิจัย

2) คัดเลือกจุดเด่นของเรื่องราวที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสน เพื่อให้ศิลปินที่เข้าร่วมโครงการ วาดภาพร่างขึ้นมา จำนวน 2 รูปแบบ ตามแนวคิดที่สัมพันธ์กับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เหมือนกัน แต่ใช้เทคนิคต่างกัน คือ 1) เป็นภาพจิตรกรรมแนวร่วมสมัย เทคนิคสีอะคริลิกบนผ้าใบขนาด 45 x 60 ซม. ใช้สีที่หลากหลายตามเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่คัดเลือกมาจัดทำภาพจิตรกรรม โดยมี

ศิลปินผู้สร้างสรรค์เพียงคนเดียว เพราะต้องการให้ภาพเล่าเรื่องที่มีความแตกต่างกันน้อย ทั้งภาพทิวทัศน์ ภาพบุคคล และการให้แสงเงา) เป็นภาพจิตรกรรมศิลปะลายคำล้านนาร่วมสมัย เทคนิคสีอะคริลิกบนผ้าใบ ขนาด 42 x 86 ซม. โดยใช้สีพื้นผ้าใบเป็นสีแดงเลือดนก ภาพเป็นสีทอง โดยมีศิลปินผู้สร้างสรรค์หลายคน

เมื่อได้ภาพร่างจำนวน 2 รูปแบบ ตามแนวคิดที่สัมพันธ์กับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เหมือนกัน แต่ใช้เทคนิคต่างกัน คณะผู้วิจัยได้เข้าสู่กระบวนการสนทนากลุ่มย่อยโดยตัวแทนของผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปิน นักวิชาด้านประวัติศาสตร์ และนักวิจัย เพื่อตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องคัดเลือกรูปแบบภาพว่า รูปแบบใดเหมาะสมกับบริบทของชุมชนและเหมาะสมกับการนำไปวาดบนกำแพง (wall art) ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย เห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะเป็นภาพรูปแบบที่ 2 เพราะเหตุผล ประกอบด้วย 1) เป็นภาพที่ร่วมสมัยและมีลักษณะย้อนยุค ตามลักษณะเรื่องราวที่ถ่ายทอดออกมา มักจะเป็นเรื่องราวในอดีต 2) ภาพรูปแบบที่ 1 ศิลปินผู้วาดต้องเป็นศิลปินคนเดียวกัน หรือเป็นศิลปินหลักในการลงสี เพราะหากเปลี่ยนศิลปินอื่นวาดหรือลงสี จะทำให้ภาพแตกต่างกันมาก และผิดเพี้ยนไม่เป็นเอกภาพ ตรงข้ามกับภาพรูปแบบที่ 2 ศิลปินผู้วาดสามารถวาดได้หลายคน จะไม่ทำให้ภาพขาดเอกภาพ นอกจากนี้ ผู้ตัดเส้นและลงสียังสามารถทำได้หลายคน ภาพรูปแบบนี้ จะสะดวกในการนำไปวาดพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น บนกำแพง หรือฝาผนัง และ 3) ให้อารมณ์ได้มากกว่า เพราะเป็นภาพ 2 มิติ ทำให้เล่าเรื่องราวได้มากกว่าภาพรูปแบบที่ 1 แม้ว่าจะเป็นภาพ 3 มิติและร่วมสมัยกว่า แต่เล่าเรื่องราวได้น้อยกว่า

ภาพร่างรูปแบบที่ 1
(พระอภัยมณีทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา)

ภาพร่างรูปแบบที่ 2

อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญสัมพันธ์กับนิเวศวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ แหล่งโบราณสถานและโบราณคดี ประเพณี พิธีกรรม ชุมชน และความหลากหลายผู้คน เป็นต้น โดยแบ่งประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนออกเป็น 6 ช่วง เพื่อนำมาจัดทำภาพจิตรกรรมบนผ้าใบ ลักษณะการจัดทำ เช่นนี้ เป็นการพัฒนารัฐประวัตินิเวศวัฒนธรรมให้เป็นรูปธรรมง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยผู้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสจากบริบททางประวัติศาสตร์และโบราณคดีโดยรอบ ชุมชนเมืองเชียงแสนได้ สอดคล้องกับ Chopyot (2019) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่คำนึงถึงผู้คนในชุมชนท้องถิ่นไม่ใช่เน้นที่บุคคลสำคัญระดับชาติ เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นความหลากหลาย ที่ไม่ได้มองแต่ศูนย์กลางอำนาจการปกครอง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้

ความสำคัญต่อตำนาน เรื่องราวปรัมปรา ในฐานะที่เป็นความเชื่อและการบอกต่อของคนท้องถิ่น และ การให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นในฐานะผู้เล่าเรื่อง

สำหรับแนวทางการคัดเลือกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่ มาจัดทำภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ สัมพันธ์กับแนวคิดกระบวนการสร้างสรรค์องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ 4 ประการ คือ 1) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงใหม่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม 2) เป็นข้อมูลที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับและสามารถอธิบายให้คำตอบได้ 3) เป็นข้อมูลที่ตอบจุดมุ่งหมายงานวิจัย และ 4) เป็นข้อมูลที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมและแหล่งศิลปกรรมเมืองเชียงใหม่ แนวคิดดังกล่าวนี้ สัมพันธ์แนวคิดในงานวิจัยของ Suphattraivorapong et al. (2019) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องจิตรกรรม : รูปและสัญลักษณ์ในวิถีชีวิตชนบท พบว่า วิถีชีวิตของคนชนบทในอดีต เป็นวิถีชีวิตที่ตักม มีคุณค่า ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย เป็นไปตามอัตภาพ จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้เกิดจินตนาการ ก่อเป็นมโนภาพขึ้น แล้วสร้างสรรค์ด้วยการร่างภาพคัดเลือกแบบร่างที่ดีที่สุด แล้วสร้างสรรค์ผลงานจริงขึ้นมา รวมจำนวน 7 ชิ้น ใช้รูปแบบกึ่งไร้รูปลักษณะมีรูปร่างสัญลักษณ์ เป็นโครงสร้างหลักของตัวผลงานแต่ละชิ้น เป็นผลงานสร้างสรรค์มุ่งให้เกิดผลทางอารมณ์ความรู้สึกที่สะท้อนความงามในแบบท้องถิ่นชนบท คุณค่าทางภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตในถิ่นอาศัยผูกพันอยู่กับ ธรรมชาติ จากนั้นผู้วิจัยได้นำผลงานไปแสดงนิทรรศการเพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานให้ผู้ชมได้รับรู้ สุนทรียรส อันเป็นกระบวนการหนึ่งของการสร้างสรรค์งานศิลปะ ที่ทำหน้าที่สื่อสารความรู้สึกนึกคิด อันจะนำไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของตนต่อไป

แนวคิดจากผลงานวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมจากข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะการนำข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชียงใหม่ผ่านการตรวจสอบโดยกระบวนการสนทนากลุ่มแล้ว จัดทำแนวคิดเพื่อทำภาพร่างแบบจิตรกรรมบนผ้าใบ จำนวน 50 ภาพร่าง โดยใช้แนวคิดการสร้างสรรคงานศิลปะ (The Theory of Art Creation) ของ Pidokrat (2019) ซึ่งได้นำเสนอไว้ 2 ประการ คือ หลักมิตติการสร้างสรรคงานศิลป์ และ หลักวิถีลักษณะการสร้างสรรคสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้การสร้างสรรคงานศิลปกรรมจากเรื่องราวในประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ โดยการจัดทำในรูปแบบงานจิตรกรรมบนผ้าใบ โดยร่วมกันพิจารณาเรื่องราวและหาจุดเด่นเพื่อมาจัดทำภาพจิตรกรรม ตามลำดับขั้นตอน ได้แก่ 1) พิจารณาหาจุดเด่นของเรื่องราวที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่นั้น จะพิจารณาร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปิน นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และนักวิจัย 2) การนำจุดเด่นของเรื่องราวที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่นั้นแล้ว ศิลปินที่เข้าร่วมโครงการจะวาดภาพร่างขึ้นมา โดยใช้รูปแบบภาพจิตรกรรมแบบลายคำล้านนา เพราะเป็นภาพที่ร่วมสมัยและมีลักษณะย้อนยุค ตามลักษณะเรื่องราวที่ถ่ายทอดออกมา มักจะเป็นเรื่องราวในอดีต ศิลปินผู้วาดสามารถวาดได้หลายคน จะไม่ทำให้ภาพขาดเอกภาพ นอกจากนี้ ผู้ตัดเส้นและลงสียังสามารถทำได้หลายคน ภาพรูปแบบนี้ จะสะดวกในการนำไปวาดพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น บนกำแพง หรือฝาผนัง และ ให้อยู่ระยะเอียงได้มากกว่า เพราะเป็นภาพ 2 มิติ ทำให้เล่าเรื่องราวได้มากกว่าภาพรูปแบบ 3 มิติ ซึ่งการนำเสนอประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านภาพจิตรกรรม เป็นการนำสิ่งที่เป็นเพียงนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่นเมืองเชียงใหม่ นักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจใคร่รู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Chuwan (2008) ที่กล่าวถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน 3 ประการ คือ 1) เป็นการสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ของประชาชนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงสถานภาพของตัวเองในประวัติศาสตร์ และเป็นความรู้ที่จะสั่งสมเรียนรู้

ถ่ายทอดกันในชุมชนท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2) ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะสามารถเป็นประโยชน์สำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับศักยภาพและข้อจำกัดของ “ท้องถิ่น” ต่างๆ และ 3) จะเกิดเป็นองค์ความรู้ที่ช่วยให้เกิดความสมดุลแก่การศึกษาประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญแก่ศูนย์กลางมากเกินไป รากฐานทางวิชาการที่มีอคตินั้นศูนย์กลางย่อมครอบงำการวางนโยบายสาธารณะต่างๆ ดังที่เห็นอยู่ตลอดมา ด้วยเหตุดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ที่เปิด “พื้นที่” ให้ประชาชนมากขึ้นจึงย่อมช่วยเพิ่มพลังและอำนาจแก่พวกเขาในการมีส่วนร่วมการใช้อำนาจรัฐด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติ มีปลายทางเพื่อผลิตภาพจิตรกรรม โดยใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นฐาน ดังนั้น ชุมชนท้องถิ่นโดยเฉพาะในเขตอำเภอเชียงแสน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งเชิงวิชาการ การบริการวิชาการ และการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

2. ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเชียงแสน ที่ค้นคว้าในครั้งนี้ เป็นการค้นคว้าจากเอกสารปฐมภูมิเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงมีความคลาดเคลื่อนน้อย สถานศึกษา นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจทางประวัติศาสตร์ มัคคุเทศก์หรือผู้นำเที่ยวสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังได้ทำคำบรรยายภาพจิตรกรรมเป็นรูปแบบ 2 ภาษา คือ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ สะดวกต่อการนำไปบรรยายให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

References

- Chopyot, S. (2019). Local history for the development of a strong and sustainable local foundation. *Journal of the Institute of Public Administration*,17 (2),115 – 138. (In Thai)
- Chuan, Y. (2008). *Local History of Thailand*. Bangkok: Thailand Research Fund. (In Thai)
- Eawsriwong, N. & Phattiya, A. (1982). *Historical Evidence in Thailand*. Bangkok: Bannakit Trading. (In Thai)
- Ongsakun, S. (2018). *History of Lanna*. (12th ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing. (In Thai)

- Phra Rattanapanya thera. (1967). **Jinakalamalipakarana**. (S. Monwittoon, Trans). (2nd ed.). Mitnara Printing House. (In Thai)
- Phraya Prachakitkarajak, (C. Bunnag). (1973). **Yonok Chronicles**. (7th ed.) Bangkok: Khlangwitthaya Publishing House. (In Thai)
- Pidokrat, N. (2019). Theory of Art Creation. **Academic Journal of Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University**, 6, (2), 234 – 248. (In Thai)
- Ruangkhan, S. (1970). **Tourist Guide of Ancient Objects in Chiang Saen District**. Bangkok: n.p. (In Thai)
- Sirichai, A. (2018). **The essential archaeological features of Chiang Saen**. Chiang Rai: Lo Lanna. (In Thai)
- Sunthoraphet, S. (2005). **Anthropology and History**. (2nd ed.) Bangkok: Muang Boran. (In Thai)
- Suphattraivorapong, B., Saengchaiya, A., & Suphattraivorapong, P. (2019). **Painting: Figures and Symbols in Rural Life**. Maha Sarakham: Faculty of Humanities and Social Sciences, Maha Sarakham Rajabhat University. (In Thai)
- Thammapreechakorn, P. (1996). **Chiang Saen City**. Bangkok: Department of Fine Arts, Ministry of Education. (In Thai)
- Valliphodom, S. (2002). **Tourism and Management of Ancient Sites and Artistic Environment**. Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University. (In Thai)